

ΔΙΕΘΝΗ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΧΑΛΚΗΣ 2009

17-21 ΙΟΥΝΙΟΥ 2009

Σύγχρονες και αναδυόμενες προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή: ο ρόλος της διεθνούς κοινότητας και των διατλαντικών θεσμών στη διαχείριση συγκρούσεων

Η φετινή συνάντηση σηματοδότησε τα 20α γενέθλια των διεθνών σεμιναρίων της Χάλκης, ένα ιδιαίτερα επιτυχημένο φόρουμ για νέους και πολλά υποσχόμενους ακαδημαϊκούς και επαγγελματίες για τη συζήτηση παγκόσμιων και περιφερειακών ζητημάτων, καθώς και μία ευκαιρία ενίσχυσης της εμπιστοσύνης με σκοπό τον εξορκισμό του Ξένου και την προώθηση της κατανόησης μεταξύ των συμμετεχόντων που προέρχονται από διάφορες προβληματικές περιοχές του κόσμου. Ελπίζουμε πως το ήδη υπάρχον δίκτυο θα αποτελέσει μία πολύτιμη επένδυση για το μέλλον.

Η συζήτηση ξεκίνησε σε ένα πλαίσιο προβλέψεων σχετικά με την παγκόσμια πολιτική την αυγή του 21ου αιώνα και την εξερεύνηση των τάσεων, των προκλήσεων, των προβλημάτων και των προοπτικών. Σημειώθηκε ότι μία από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε σήμερα είναι ότι δεν μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τον κόσμο εξαιτίας των πολλών διαφορετικών παικτών, σκηνών και ζητημάτων που πρέπει να διευθετηθούν. Εντούτοις δύο πολύ μεγάλες τάσεις μπορούν να εντοπιστούν: α) η μετακίνηση της εξουσίας μακριά από τη Δύση και προς νέους ή αναδυόμενους παράγοντες και β) το θέμα της ανεπαρκούς πολιτικής που αφορά σε μεγάλο βαθμό τους πόρους και περιλαμβάνει και την κλιματική αλλαγή. Και οι δύο αυτές τάσεις είναι πλευρές της παγκοσμιοποίησης. Η αλλαγή ισχύος συμβαίνει εδώ και καιρό και έχει επιταχυνθεί από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Βλέποντας το Ιράν ή το Σουδάν, συνειδητοποιεί κανείς ότι η ικανότητα της Δύσης να θέσει τους κανόνες του δημοσίου διαλόγου και να καθορίσει το αποτέλεσμα είναι πολύ περιορισμένη.

Πράγματι, ο κόσμος βρίσκεται σε μία μεταβατική φάση και συγκεκριμένα στη μετα-αμερικανική φάση. Παραμένει όμως άγνωστο το προς τα πού κατευθύνεται ο κόσμος. Οι διαφορετικές απαντήσεις επί του θέματος μόνο ως ευχολόγια μπορούν να αντιμετωπιστούν παρά ως προβλέψεις. Σήμερα, η κύρια δύναμη σύγκλισης στον κόσμο είναι η ΕΕ, αλλά υπάρχουν και άλλες χώρες με παρόμοια συμπεριφορά, όπως η Βραζιλία, η Ιαπωνία και η Νότια Αφρική. Δεν μπορούμε ακόμα να ορίσουμε με σιγουριά εάν η ΕΕ θα πετύχει το στόχο σύγκλισης της ή όχι, εντούτοις οι αλλαγές που έχει ήδη επιφέρει στον τρόπο με τον οποίο γίνεται η πολιτική είναι ριζικές. Προκειμένου να επιτύχει το σκοπό της, πρέπει να εγκαταλειφθεί ο κανόνας της συναίνεσης στη λήψη αποφάσεων εντός ΕΕ. Οι αποκλίνουσες δυνάμεις περιλαμβάνουν διαφορετικές μεταξύ τους χώρες όπως οι ΗΠΑ, η Κίνα και η Ρωσία που έχουν ως κοινό σύνδεσμο την ίδια φιλοδοξία και κινητήρια δύναμη πίσω από τις πράξεις τους: την κατάκτηση της εξουσίας. Η Ρωσία θα παραμείνει μία δυνατή περιφερειακή δύναμη, αλλά δεν θα αποτελέσει παγκόσμιο παίκτη εξαιτίας της μειωμένης οικονομικής δυναμικής, της έλλειψης ήπιας δύναμης, κ.λπ. Η Κίνα έχει τη δυνατότητα να επηρεάζει το διεθνές σύστημα, εντούτοις ο τρόπος με τον οποίο το κάνει παραμένει άγνωστος. Τέλος, οι ΗΠΑ θα είναι ο καταλύτης της αλλαγής, επειδή μπορεί να ελιχθούν προς κάθε κατεύθυνση. Το κομβικό ερώτημα που θα κληθεί να απαντήσει ο κόσμος στο

μέλλον αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα παρθούν κοινές δράσεις για ζητήματα που έχουν αναγνωρισθεί ως κοινές προκλήσεις για όλους μας.

Τα ζητήματα που αφορούν το κλίμα, την ενέργεια και παρεμφερή θέματα προκύπτουν από το εξής «τρίλημμα»: υπάρχει αυξανόμενη ζήτηση για πόρους, εντούτοις, οι προμήθειες είναι πιο δύσκολα προσβάσιμες και οι πιέσεις σχετικά με τις κλιματικές αλλαγές επίσης αυξάνονται. Οι άνθρωποι έχουν την τάση να σκέφτονται γραμμικά αλλά στην περίπτωση των κλιματικών αλλαγών αυτό δεν αρκεί, επειδή οι αλλαγές που θα επέλθουν θα είναι πολύ πιο αιφνίδιες. Οι κοινωνικοοικονομικές πιέσεις και οι γεωπολιτικές αλλαγές που προκύπτουν από τις κλιματικές αλλαγές θα είναι αρκετά σημαντικές. Σύμφωνα με επιστήμονες, εάν η επιστημονική κοινότητα δεν λάβει τα κατάλληλα μέτρα, η μέση θερμοκρασία θα αυξηθεί τουλάχιστον κατά 5 βαθμούς Κελσίου, καθιστώντας τη ζωή σε πολλά μέρη του πλανήτη πολύ δύσκολη ή ανυπόφορη. Ο κόσμος θα πρέπει να αντιμετωπίσει τη χωρίς προηγούμενο ένταση και ταχύτητα του φαινομένου, όπως και την αβεβαιότητα που συνεπάγεται. Με μία πρώτη ματιά, η κατάλληλη αντιμετώπιση του ζητήματος φαίνεται λίγο δύσκολη: σήμερα, παράγουμε περίπου 40 γιγατόνους εκπομπών του θερμοκηπίου και θα αγγίξουμε τους 80-90 μέχρι τα μέσα του αιώνα, ενώ η Γη μπορεί να απορροφήσει μόνο 5-10 γιγατόνους το χρόνο. Όσο πιο σύντομα πετύχουμε τις απαραίτητες μειώσεις στις εκπομπές, τόσο πιο χαμηλό θα είναι το επίπεδο στο οποίο η θερμοκρασία θα σταθεροποιηθεί.

Η απαραίτητη τεχνολογία βρίσκεται ήδη στη διάθεσή μας ή μπορεί να αποκτηθεί με σχετική ευκολία. Όσο πιο γρήγορα αναλάβουμε δράση τόσο πιο φτηνή θα είναι η μεταβολή. Εκτιμάται ότι για κάθε 10 χρόνια που καθυστερούμε να λάβουμε δράση, το κόστος της καταπολέμησης των κλιματικών αλλαγών διπλασιάζεται. Προς το παρόν, φαίνεται πως το όριο των 2 βαθμών δεν μπορεί πλέον να επιτευχθεί, επειδή η επίτευξη του έχει γίνει πολύ ακριβή, εντούτοις υπάρχει μία πιθανότητα 50% να σταματήσει η αύξηση της θερμοκρασίας στους 3 βαθμούς, εάν δράσουμε γρήγορα. Η παγκόσμια, συλλογική δράση εμποδίζεται όμως από δύο παράγοντες: α) το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας και β) το ζήτημα των κεκτημένων δικαιωμάτων που δεσμεύονται οι πολιτικοί ότι θα προσπαθήσουν να προστατεύσουν. Η λύση πρέπει να είναι: αποτελεσματική και να επιτύχει τους στόχους της, αποδοτική π.χ. να εκμεταλλευτεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους διαθέσιμους πόρους και δίκαιη.

Κατά τις διαπραγματεύσεις, τέσσερα στρατόπεδα έχουν σχηματιστεί μέχρι σήμερα: η Ευρώπη, η Αυστραλία και η Ιαπωνία, οι ΗΠΑ και ο Καναδάς που λαμβάνουν μέτρα σε εθνικό επίπεδο αλλά δεν επιθυμούν να δεσμευτούν σε διεθνές επίπεδο, μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες όπως η Κίνα, και η Ινδία και οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες που δεν έχουν προκαλέσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα αλλά που θα πληγούν ίσως περισσότερο απ' όλους από αυτό. Για τη Ρωσία η κλιματική αλλαγή δεν έχαιρε υψηλής προτεραιότητας και θεωρείτο εργαλείο για επίτευξη άλλων στόχων εξωτερικής πολιτικής. Για προσπάθειες όπως της Κοπεγχάγης, η συνεργασία με τις ΗΠΑ και τον Καναδά πρέπει να ενταχθούν στο Ευρωπαϊκό στρατόπεδο, η Κίνα και η Ινδία πρέπει να υιοθετήσουν την

παρούσα στάση των ΗΠΑ και οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες πρέπει να υποστηριχθούν έτσι ώστε να αντιμετωπίσουν τον αντίκτυπο που θα έχει σε αυτές η κλιματική αλλαγή.

Όσον αφορά την ενέργεια, η κατάσταση μεταξύ της Ευρώπης και της Ρωσίας μπορεί να χαρακτηριστεί από ένα αίσθημα δυσπιστίας, φόβου και σκληρότητας. Η ΕΕ στήνει σιγά σιγά ένα εκτενές και αποτελεσματικό σχέδιο ενεργειακής πολιτικής. Από τη ρωσική οπτική γωνία, υφίστανται δύο διαστάσεις του ενεργειακού ζητήματος. Η παγκόσμια διάσταση συνδέεται με την παρούσα μεταφορά της εξουσίας προς τις χώρες που είναι πλούσιες σε πόρους και τη ζήτηση για μεγαλύτερη συμμετοχή στη διεθνή διαδικασία λήψης αποφάσεων, της οποίας η Ρωσία θέλει να ηγηθεί, έτσι ώστε να θέσει ένα νέο πιο δίκαιο πλαίσιο. Η περιφερειακή διάσταση ουσιαστικά σημαίνει έλεγχο της αλυσίδας προμηθειών, κυρίως προς την ΕΕ. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ουκρανία αποτελεί το πρώτο ζήτημα στις σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας τόσο υπό γεωπολιτικούς όρους, όσο και από την πλευρά της ενεργειακής μεταφοράς. Παρά τις τρέχουσες συζητήσεις, δεν έχει βρεθεί κοινή λύση και είναι πιθανό να βιώσουμε μία ακόμη ενεργειακή κρίση στο μέλλον.

Η συζήτηση στη συνέχεια επεκτάθηκε σε περιφερειακά ζητήματα ξεκινώντας με την παρατήρηση ότι είναι πιθανό να επανατεθούν οι λέξεις «Βαλκάνια» και «εξομάλυνση» στην ίδια πρόταση. Μολαταύτα, υπάρχουν ακόμη εμπόδια. Αναφέρθηκε ότι υπάρχουν δύο εκδοχές της σημερινής πραγματικότητας στα Βαλκάνια. Οι αισιόδοξοι τονίζουν την αργή αλλά σταθερή πρόοδο που έχει πραγματοποιηθεί και είναι βέβαιοι ότι το μέλλον αυτών των χωρών βρίσκεται στο πλάι της ΕΕ. Οι απαισιόδοξοι, αντιθέτως, που βρίσκονται κυρίως στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού, πιστεύουν ότι η περιοχή εξακολουθεί να είναι ασταθής, ότι καμία πρόοδος δεν έχει σημειωθεί και ότι η ΕΕ είναι ουσιαστικά αναποτελεσματική. Αυτό μπορεί να καταλογισθεί στο γεγονός ότι οι Αμερικάνοι, σε αντίθεση με τους Ευρωπαίους, δεν επισκέπτονται την περιοχή και την αντιμετωπίζουν μέσα από το πρίσμα του 1990 (παρά το γεγονός ότι υπάρχουν διαφορετικές απόψεις πάνω στο ζήτημα εντός της χώρας). Τα Βαλκάνια παρουσίαζαν μικρή αλλά σταθερή πρόοδο, παρά το γεγονός ότι δεν πρόκειται για μία αυτοματοποιημένη διαδικασία. Πρόσθεσε ότι τα σενάρια τρόμου που έχουν υιοθετηθεί από ορισμένους αρθρογράφους απείχαν πολύ από την πραγματικότητα και ότι τα Βαλκάνια απέδειξαν ότι η ήπια δύναμη της ΕΕ μπορεί να λειτουργήσει, υπό την προϋπόθεση ότι η ανταμοιβή που της έχουν υποσχεθεί είναι αξιόπιστη. Αναφέρθηκε επίσης στο ότι η συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ είναι απολύτως απαραίτητη για την επαρκή αντιμετώπιση των προβλημάτων της περιοχής και ότι τα Βαλκάνια ήταν μία μικρή περιοχή και αξιοσημείωτη μόνο ως ομάδα και όχι ως εξατομικευμένες χώρες. Τα Βαλκάνια είναι τυχερά σε ό,τι αφορά τη γεωγραφία, επειδή πλέον αποτελούν την εσωτερική αυλή της Ευρώπης και συνεπώς δεν μπορούν να αποκλεισθούν και ως άρτι αφιχθέντες έχουν το πλεονέκτημα να μαθαίνουν από τα λάθη εκείνων που προηγήθηκαν. Η διαδικασία ένταξης στην ΕΕ θα έπρεπε να κινείται πιο γρήγορα – λαμβάνοντας σαφώς υπόψη τα βάρη του πρόσφατου σοσιαλιστικού παρελθόντος- και οι πολιτικοί στις εν λόγω χώρες θα έπρεπε να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στις προσπάθειες μεταρρύθμισης. Ενώ η έμφαση θα έπρεπε να δίνεται σε ορισμένα στοιχεία της στρατηγικής διεύρυνσης της ΕΕ όπως η συνένωση, οι προϋποθέσεις και η επικοινωνία, θα πρέπει σε αυτά να προστεθούν και η διαφάνεια, η συνοχή και η συνέπεια. Τέλος, υπογραμμίστηκε η σημασία της περιφερειακής συνεργασίας για την ανακατασκευή των θεσμών που κατέρρευσαν κατά τη δεκαετία του '90.

Δεν υφίσταται σύγκριση μεταξύ της Βοσνίας του σήμερα και της Βοσνίας της δεκαετίας του 1990, η χώρα βρίσκεται όμως ακόμα μακριά από την εξομάλυνση. Η χώρα υφίσταται επί του παρόντος μία σοβαρή πολιτική κρίση με αβέβαιο αποτέλεσμα, εφόσον πολλές από τις μεταρρυθμίσεις που εισήχθησαν εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας πολεμούνται από την εγχώρια κοινότητα, η χάραξη πολιτικών βρίσκεται σε αδιέξοδο και οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις αναβάλλονται, ζητήματα γενικότερης στάσης παραμένουν ανοικτά και οι τοπικές πολιτικές ελίτ αδυνατούν να συμφωνήσουν ως προς την προώθηση των σωστών μεταρρυθμίσεων. Η πλήρης εξομάλυνση απαιτεί ένα νέο εφελτήριο, το οποίο οι πολιτικές ελίτ της Βοσνίας δεν φαίνονται έτοιμες να παρέχουν. Το πιο πιθανό σενάριο καταστροφής για τη Βοσνία είναι ένα πλήρες αδιέξοδο, στην περίπτωση που η διεθνής κοινότητα αποσυρθεί.

Τότε είναι πιθανό οι Βόσνιοι Σέρβοι να επιδιώξουν την απόσχιση και θα ξεσπάσει ένας νέος κύκλος βίας, χωρίς την ίδια ένταση όμως με τη δεκαετία του '90. Η παρούσα πολιτική κρίση είναι αποτέλεσμα διαρκών χαρακτηριστικών των σύγχρονων πολιτικών και της κοινωνίας της Βοσνίας: μία υπερβολικά περίπλοκη κρατική οργάνωση, έντονος δι- και ενδο-εθνικός πολιτικός ανταγωνισμός, η εξάπλωση των κομμάτων και της λαϊκίστικης πολιτικής. Σε όλα αυτά πρέπει να προστεθεί το γεγονός ότι το κράτος δεν χαίρει καμίας νομιμότητας στα μάτια ενός σημαντικού μέρους του λαού, οι πολιτικές ελίτ χαρακτηρίζονται από μία έλλειψη θέλησης για αλλαγή και η κοινωνία παραμένει βαθιά διχασμένη. Επιπλέον, η διεθνής κοινότητα δεν έχει μεταχειριστεί με σωστό τρόπο πολλές πρωτοβουλίες της στη Βοσνία, για παράδειγμα με την υιοθέτηση εκτεταμένων μεταρρυθμίσεων χωρίς μακροπρόθεσμη στρατηγική και χαμηλή βιωσιμότητα, με εκτενείς μεταβατικές περιόδους ή με λάθη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας της συνταγματικής αναθεώρησης. Προς το παρόν, η ΕΕ και οι ΗΠΑ δεν θέλουν να δουν καμία μεγάλη αναταραχή στη χώρα. Στο παρελθόν, πολλές ήταν οι ελπίδες που είχαν ανατεθεί στη ευρωπαϊκοποίηση, αλλά η παρούσα κατάσταση υποδεικνύει ότι ίσως ήταν λίγο υπερβολικές. Οι λύσεις πρέπει να έρθουν από τους ίδιους τους Βόσνιους. Η διεθνής κοινότητα μπορεί να βοηθήσει απομακρύνοντας το φόβο ενός νέου πολέμου, παραμένοντας ενεργή αλλά απέχοντας από τις δύσκολες και ριζικές λύσεις του παρελθόντος και προχωρώντας από μία θεσμική ανακατασκευή στη διευκόλυνση της επίτευξης μίας πολιτικής συναίνεσης και της συμφιλίωσης της Βοσνιακής κοινωνίας.

Σε σύγκριση με το 1999, το Κόσοβο έχει διανύσει μεγάλη απόσταση. Αυτή η πρόοδος δεν θα είχε επιτευχθεί χωρίς την τεράστια υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας στα πλαίσια της οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής υποστήριξης. Εντούτοις, λόγω της κατάστασης αναμονής στην οποία βρίσκεται ακόμα η διευθέτηση του τελικού καθεστώτος της περιοχής και της επικράτησης των πολιτικών λογικών εις βάρος των λογικών ανάπτυξης, η μελλοντική πρόοδος μπορεί να είναι σημαντικά δυσχερής. Παρά το γεγονός ότι η διακήρυξη της ανεξαρτησίας το 2008 ήταν μονομερής, ένα χρόνο μετά δεν έχουν επαληθευτεί οι φόβοι για μεγάλη αστάθεια και μαζική έξοδο των Σέρβων και το καινούριο κράτος έχει ήδη αναγνωριστεί από 60 χώρες που αντιπροσωπεύουν το 70% της παγκόσμιας οικονομικής δύναμης και 22 από τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ. Αυτή τη στιγμή, υιοθετείται καινούρια νομοθεσία, η θεσμική συγκρότηση ολοκληρώνεται και οι δυνάμεις που βρίσκονταν στο παρελθόν στα χέρια των αντιπροσώπων της διεθνούς κοινότητας περνούν σταδιακά στα χέρια των ίδιων των Κοσοβάρων. Εντούτοις, η πραγματικότητα αποκαλύπτει ότι το

Κόσσοβο βρίσκεται σε άσχημη οικονομική κατάσταση, σε καθεστώς αδύναμου κράτους δικαίου, με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, υψηλή ανεργία, μία δημόσια διοίκηση γεμάτη προκλήσεις, μία νομοθεσία που πρέπει να αποδείξει τη δυνατότητα εφαρμογής της και πολιτικά κόμματα που πρέπει να προτείνουν ένα συνεκτικό σχέδιο και να πάψουν να επαναλαμβάνουν αυτό της διακήρυξης της ανεξαρτησίας.

Η Τουρκία και οι σχέσεις της με την ΕΕ και τις ΗΠΑ υπήρξε επίσης ένα από τα κεντρικά ζητήματα που συζητήθηκαν. Υπάρχει προφανώς μία ανατάραξη στις σχέσεις Τουρκίας και ΕΕ, όπως και μέσα στην ίδια τη χώρα, γεγονός που μάλλον θα εξακολουθεί να υφίσταται και τα επόμενα χρόνια. Παρά το γεγονός ότι υπάρχει συναίνεση όσον αφορά την ανάγκη των διαπραγματεύσεων προσχώρησης όχι μόνο γιατί η Τουρκία αποτελούσε ανέκαθεν ιστορικά μέρος του ευρωπαϊκού συστήματος αλλά και γιατί συμφέρει την ΕΕ, υπάρχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με το μέλλον αυτής της σχέσης και μία ειλικρινής συζήτηση είναι επομένως απαραίτητη. Η ΕΕ και η Τουρκία έχουν πολλά κοινά συμφέροντα, για παράδειγμα την εξωτερική πολιτική. Εν όψει της επερχόμενης έκθεσης προόδου της Επιτροπής, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η μεγαλύτερη υπόσχεση αυτή της διαδικασίας: μία μεταρρυθμισμένη Τουρκία μέσα σε μία μεταρρυθμισμένη ΕΕ. Οι διαπραγματεύσεις θα πρέπει να βασίζονται στην αμεροληψία και σε ένα ορισμένο επίπεδο φαντασίας, ενώ την ίδια στιγμή η υψηλή πολιτική φύση της διαδικασίας δεν θα πρέπει να παραμείνει κρυφή από το Ευρωπαϊκό κοινό.

Θα έπρεπε να δοθεί έμφαση στη συνεργασία μεταξύ των δύο πλευρών, γεγονός που θα απαλύνει τους φόβους των σκεπτικιστών στην Ευρώπη. Η συνεργασία στον τομέα της ενέργειας είναι σημαντική, επειδή η Ευρώπη στοχεύει στην διαφοροποίηση στην προμήθεια της ενέργειας τόσο στον τομέα των ριζών όσο και στον τομέα των πηγών. Σε αυτό το πλαίσιο η περιοχή της Κασπίας Θάλασσας με τα σημαντικά της ελεύθερα αποθέματα αποκτά ιδιαίτερη σημασία, αυξάνοντας την ίδια στιγμή τη σημασία της Τουρκίας ως σύνδεσμο μεταξύ των πηγών ενέργειας και την Ευρωπαϊκή αγορά. Όσον αφορά την ενέργεια, πρέπει να εξισορροπηθούν τα συμφέροντα των κρατών που δεν ταιριάζουν αυτόματα. Εντούτοις, εάν συζητηθεί το θέμα σε ένα ευρύτερο φάσμα, η εξεύρεση κοινού εδάφους είναι ευκολότερη. Παρά το γεγονός ότι δεν είναι το μόνο, το πρόγραμμα Nabucco είναι το κύριο σημείο στο οποίο εστιάζει η Ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική. Δύο προϋποθέσεις πρέπει να εκπληρωθούν για την πραγματοποίηση του προγράμματος: α) μία συμφωνία για τα διεθνή πρότυπα μεταφοράς ενέργειας πρέπει να συναφθεί σύντομα και β) η Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν πρέπει να συμφωνήσουν σχετικά με θέματα διαμετακόμισης. Ενώ η ΕΕ δεν μπορεί επίσημα να δεχτεί τη σχέση μεταξύ του ζητήματος της ενεργειακής μεταφοράς και της λύσης της διαφωνίας στο Nagorno-Karabakh ή τις διαπραγματεύσεις προσχώρησης με την Τουρκία, είναι ξεκάθαρο ότι πρέπει να βρεθεί ένας τρόπος να προχωρήσουν και τα τρία μονοπάτια, ακόμα και αν η πολυμερής φύση της ΕΕ καθιστά δύσκολη την επίτευξη μίας σταθερής θέσης σε σχέση με τους άλλους παίκτες.

Η εκλογή του Ομπάμα σηματοδότησε αλλαγές στις σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας, αντικατοπτρίζοντας μία γενικότερη βελτίωση των διατλαντικών σχέσεων. Ο Ομπάμα, στους πρόσφατους λόγους του στην Τουρκία τόνισε τη νέα τάξη πραγμάτων δίνοντας έμφαση στη σημασία της συνεργασίας, εξαίροντας τη δημοκρατία της Τουρκίας και τον πολιτισμό της και συνδέοντας της με τον κρίσιμο ρόλο της χώρας στην περιοχή και τονίζοντας το ρόλο της

Τουρκίας ως συνδέσμου μεταξύ της Δύσης και του Μουσουλμανικού κόσμου. Επιπρόσθετα, τόνισε αυτά που περίμενε η ΗΠΑ από την Τουρκία στο εγγύς μέλλον: μία βελτίωση στις σχέσεις με την Αρμενία, την επίλυση του κυπριακού θέματος, βοήθεια στην επίλυση της διαμάχης Ισραήλ-Παλαιστίνης, δέσμευση για διάλογο με το Ιράν, διασφάλιση σταθερότητας στο Ιράκ και την καταπολέμηση της παγκόσμιας τρομοκρατίας. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να ερμηνευτεί τόσο ως αναγνώριση της δυναμικής της Τουρκίας όσο και ως κάλεσμα στην κοινή γνώμη της Τουρκίας. Εντούτοις, παρά τη ρητορική για την ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, οι ΗΠΑ τη χρησιμοποιεί όντως ως μία δίοδο προς τον Ισλαμικό κόσμο.

Όσον αφορά τη συμμετοχή των περιφερειών της Τουρκίας στις διατλαντικές σχέσεις, υπάρχουν τόσο πλεονεκτήματα όσο και δυσκολίες στην υιοθέτηση ενός τέτοιου ρόλου, ενώ παράλληλα φιλοδοξεί να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης που στρέφεται όλο και περισσότερο σε μια ένωση αξιών. Σύμφωνα με το νέο δόγμα του στρατηγικού βάθους που κατευθύνει την τουρκική εξωτερική πολιτική, η οθωμανική κληρονομιά της Τουρκίας θα επέτρεπε στη χώρα να καταστεί βασικός παράγοντας στην περιοχή. Ως αποτέλεσμα, η εξωτερική πολιτική της θα σταματήσει να είναι διμερής και θα μετατραπεί σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της περιοχής στο σύνολό της. Η απαλοιφή όλων των προβλημάτων με τους γείτονές της, θα οδηγούσε την Τουρκία να βρεθεί σε μια «win-win» κατάσταση και, τέλος, σε μια ισορροπία μεταξύ ασφάλειας και ήπιας δύναμης. Ωστόσο, τα μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες είναι ένας στόχος, αλλά ποτέ δεν μπορεί να είναι μια πολιτική από μόνη της. Επιπλέον, η γεωγραφική απόσταση που συνεπάγεται η περιφερειακή δύναμη δεν θα επέτρεπε την πραγματική ενσωμάτωση της Τουρκίας στον ευρωπαϊκό χώρο. Τέλος, η περιοχή στην οποία η Τουρκία φιλοδοξεί να κυριαρχήσει ως κυρίαρχος περιφερειακός παίκτης χαρακτηρίζεται από έλλειψη συνοχής και πολλούς κινδύνους ασυμμετρίας. Ως εκ τούτου, τίθεται το ερώτημα, κατά πόσο είναι συνετό για την Τουρκία να γίνει μία πιο ανεξάρτητη μεταβλητή σε ένα ήδη αβέβαιο περιφερειακό σύστημα.

Προβλήθηκε επίσης ο ισχυρισμός ότι η Μέση Ανατολή είναι το φυσικό περιβάλλον της Τουρκίας και η χώρα εφαρμόζει ένα νέο *modus operandi* της περιοχής: την προβολή της ήπιας δύναμης (διαμεσολάβηση στις συνομιλίες Ισραήλ-Συρίας, προσπάθειες για να πείσει τη Χαμάς να συμφωνήσει σε κατάπαυση του πυρός, σχέσεις με τους Κούρδους του Ιράκ, κλπ.). Όσον αφορά την ενέργεια, το θέμα είναι εξίσου σημαντικό και καθοριστικό, κυρίως γιατί σπάει το μονοπώλιο της Ρωσίας ως κόμβο μεταφοράς. Η Τουρκία αναγκάστηκε να ακολουθήσει μια δια-κασπιακή πλατφόρμα σταθεροποίησης και συνεργασίας και στο πλαίσιο αυτό να βελτιώσει τις σχέσεις της με την Αρμενία. Επίσης, είναι πιο σημαντικό να εξετασθούν οι επιπτώσεις της Τουρκίας στην περιοχή του Αφγανιστάν και του Πακιστάν, που αντικαθιστά σταδιακά τη Μέση Ανατολή όσον αφορά την προτεραιότητα και τη σημασία, μεταξύ άλλων διότι ήταν η πρώτη υπόθεση στην οποία το NATO καλείται να αποδείξει την βιωσιμότητά της.

Η συζήτηση στη συνέχεια προχώρησε στις "παγωμένες διενέξεις" στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας. Το 2008, η περιοχή βίωσε ίσως τον πρώτον ευρωπαϊκό πόλεμο του 21ου αιώνα. Η παραδοσιακή ρωσική πολιτική προέτασε τη διατήρηση του *status quo*, την προβολή της

σταθερότητας και βάσει αυτής της πολιτικής η Ρωσία επιδίωκε να γίνει σημαντικός ειρηνοποιός και να επεκτείνει την επιρροή της. Μετά τη διεύρυνση του NATO, ένας πρόσθετος στόχος είναι η πρόληψη της Ουκρανίας και της Γεωργίας από την ένταξη στο NATO και η πρόληψη του NATO και της ΕΕ από την επέκταση σε περιοχές που η Ρωσία θεωρεί ότι θα πρέπει να ανήκουν στη ρωσική ασφάλεια και τα έργα ολοκλήρωσης. Ακόμη και τώρα, μετά την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Αμπχαζίας και της Οσετίας, οι δύο χώρες παραμένουν όργανα της πολιτικής της Ρωσίας. Η απόφαση για την αναγνώρισή τους έγινε με βάση τον υπολογισμό του καλύτερου τρόπου προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα ρωσικά συμφέροντα, αν και στο τέλος τα μειονεκτήματα κατά πάσα πιθανότητα υπερβαίνουν τα πλεονεκτήματα. Αναγνωρίζοντας τις δύο χώρες, η Ρωσία έχει μειώσει το πεδίο εφαρμογής των εν λόγω οργάνων και έχει δεμένα τα χέρια της, με την προσκόλληση στην ανεξαρτησία.

Τα σύνορα θα εξακολουθήσουν να αποτελούν πηγή συνεχούς ερεθισμού, ενώ η γεωργιανή μειονότητα στην Αμπχαζία και την Οσετία, ιδιαίτερα, θα αποτελέσουν σημαντικό πρόβλημα. Τέλος, η κατάσταση των σχέσεων της Ρωσίας-Γεωργίας είναι ένα σημαντικό ζήτημα και θα πρέπει να βελτιωθεί, με βάση τους ιστορικούς δεσμούς των δύο λαών. Το ρωσικό συμφέρον είναι υπέρ των φιλικών σχέσεων με τη Γεωργία, ωστόσο αυτό θα είναι δύσκολο δεδομένου ότι η Ρωσία θα μείνει πιστή στην απόφασή της σχετικά με την ανεξαρτησία των δύο χωρών.

Γίνεται μία προσπάθεια για την αντιμετώπιση θεμάτων ασφαλείας στην περιοχή, με την υιοθέτηση μιας λειτουργικής προσέγγισης, μέσω του περιφερειακού πρίσματος. Ένας άλλος τρόπος για την αντιμετώπιση θεμάτων ασφαλείας είναι η ικανότητα της συνέργειας του Ευξείνου Πόντου, μια νέα πολιτική της ΕΕ, να ενεργεί και να έχει αντίκτυπο στις παγωμένες συγκρούσεις-η ιδιαιτερότητά της είναι ότι επιτρέπει τη συμμετοχή στους άλλους μη ενταγμένους στην ΕΕ παράγοντες, όπως η Ρωσία και ο ΟΑΣΕ. Αυτό θα μπορούσε να είναι μια ευκαιρία για την ΕΕ να δραστηριοποιηθεί περισσότερο στην περιοχή. Φαίνεται να υπάρχει συμφωνία στο ότι η σύγκρουση δεν μπορεί να επιλυθεί με τη λογική του μηδενίσματος, προσπαθώντας να καταλήξουν σε διμερή συμφωνία. Ένα ευρύτερο, πιο θετικό και διαφορετικό πλαίσιο με τη συμμετοχή περισσότερων φορέων είναι απαραίτητο.

Σημαντικός χρόνος αφιερώθηκε επίσης στη συζήτηση των διατλαντικών πρωτοβουλιών στην ευρύτερη περιοχή. Σήμερα υπάρχει ένα οργανωμένο πλαίσιο για την ανταλλαγή μεταξύ του Βορρά και του Νότου, καθώς και μεταξύ Δύσης και Ανατολής που αντικατοπτρίζεται σε μια σειρά πρωτοβουλιών, όπως η Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας, η Ένωση για τη Μεσόγειο, η πρωτοβουλία της Κωνσταντινούπολης, και ο Μεσογειακός Διάλογος του NATO. Το ερώτημα είναι όμως πώς γίνεται να συντονιστούν οι διάφορες πρωτοβουλίες. Προβλήθηκε το επιχείρημα ότι υπάρχει αντίθεση μεταξύ του αρχικού ενθουσιασμού σχετικά με τις περιφερειακές πρωτοβουλίες και τις υπάρχουσες ανησυχίες σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης των δύο «θαλασσών της αβεβαιότητας», τη Μαύρη Θάλασσα και τη Μεσόγειο. Η ΕΠΓ είναι μια πολιτική που συνδέεται με τη διαδικασία διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η όλη συζήτηση ξεκίνησε με σκοπό να αντιμετωπιστούν κατά κύριο λόγο τα προβλήματα που απορρέουν από την Ανατολή και όχι από το Νότο στον οποίο η διαδικασία της Βαρκελώνης, ήταν ήδη σε ισχύ. Η ΕΠΓ

απευθύνεται κυρίως στο ζήτημα της διεύρυνσης τις σχέσεις με τις χώρες που έχουν μεγάλο ενδιαφέρον για την ΕΕ, όπως η Λευκορωσία, η Τουρκία και Ουκρανία.

Συνολικά, η ΕΠΓ δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται μόνο μέσω ενός γεωπολιτικού φάσματος, καθώς το ζήτημα είναι να δημιουργηθεί ένας κύκλος αειφόρων ανεπτυγμένων κοινωνιών, και όχι ένας κύκλος φίλων. Η ΕΠΓ ασχολείται επομένως περισσότερο με την αντιμετώπιση ζητημάτων που αφορούν τη μετανάστευση και την εσωτερική σταθερότητα στην άμεση γειτονιά της ΕΕ. Επιπλέον, οι πρωτοβουλίες αυτές είναι αποτέλεσμα των φιλοδοξιών των επιμέρους κρατών-μελών της ΕΕ για να επηρεάσουν την εξωτερική πολιτική και μια αντανάκλαση, ως εκ τούτου, της εσωτερικής λήψης αποφάσεων και των παιχνιδιών εξουσίας στο εσωτερικό της ΕΕ - ένα στοιχείο σημαντικό για να κατανοήσουμε τις εξελίξεις στην ευρωπαϊκή πολιτική.

Η Σύνοδος Κορυφής της Βαρκελώνης το 1995, σηματοδοτεί την έναρξη της ευρωμεσογειακής εταιρικής σχέσης. Με την πάροδο του χρόνου, ωστόσο, είναι ευρέως αντιληπτό ότι η διαδικασία της Βαρκελώνης έχει αποτύχει, κάτι που σε μεγάλο βαθμό μπορεί να θεωρηθεί ένα άδικο σχόλιο. Πράγματι, ο στόχος για μία ζώνη ελεύθερων συναλλαγών για το 2010 απέχει πολύ από το να εκπληρωθεί. Ο στόχος αυτός, όμως, ήταν τουλάχιστον υπερβολικά φιλόδοξος. Δέχθηκε επίσης κριτική για την έλλειψη οποιουδήποτε αντίκτυπου και την παροχή μιας λύσης για τη σύγκρουση στη Μέση Ανατολή. Ωστόσο, δεν ήταν ποτέ αυτός ο στόχος. Η διαδικασία της Βαρκελώνης και η ΕΠΓ εισήγαγε μια διμερή προσέγγιση για μια σειρά θεμάτων, προσφέροντας ένα όργανο για τις διμερείς σχέσεις μεταξύ των επιμέρους χωρών και της ΕΕ.

Η Ένωση για τη Μεσόγειο ήρθε ως απάντηση και δημιούργησε νέες δομές, ενώ επικρατούσε ένα πολύ θετικό αίσθημα όσον αφορά τις εταιρικές σχέσεις, μακριά από το καθαρά πολιτικό επίπεδο. Ωστόσο, περιλαμβάνει διάφορες αντιλήψεις και υπάρχουν πολλές προκλήσεις. Πρώτον, μια δυσκολία για προσαρμογή στις νέες δομές και, δεύτερον, αποδεικνύεται ως πραγματική πρόκληση για την υπέρβαση των «πολιτικών θεμάτων» και προχωρά σε αυτά που νοούνται ως πιο συγκεκριμένα ζητήματα. Υπάρχει μια σειρά υπαρκτών προβλημάτων:

α) Η νέα αυτή πρωτοβουλία δημιούργησε ένα χώρο για αλληλοσυγκρουόμενες φιλοδοξίες μεταξύ των διαφόρων κρατών. Διαφορετικοί εταίροι αναζητούν διαφορετικά πράγματα και έχουν διαφορετικές ερμηνείες για την εξέλιξη των πραγμάτων.

β) Εντός της ΕΕ υπάρχει μια διάσταση απόψεων ως προς το πώς η πρωτοβουλία θα πρέπει να προσεγγιστεί από την ΕΕ ως Ένωση ή ως μια διακυβερνητική συμφωνία με ορισμένα στοιχεία της ΕΕ - συμπεριλαμβανομένων και των στοιχείων του ανταγωνισμού για το που θα τοποθετήσουν την εστίαση, στο Νότο ή στην Ανατολή.

γ) Μεταξύ των εταίρων υπάρχουν επίσης και διαφορετικές προσδοκίες. Από τη μία πλευρά υπάρχει η Αραβική ομάδα ειδικών συμφερόντων, καθώς και άλλες μη κοινοτικές μη αραβικές χώρες με φιλοδοξίες που κυμαίνονται από τις προοπτικές προσχώρησης μέχρι την ενίσχυση των διμερών σχέσεων με την Ένωση. Λιγότερο προβληματική είναι η διαφορά μεταξύ των προσδοκιών του λεγόμενου Βορρά (μπλοκ της ΕΕ) και του Νότου (μη ΕΕ), επειδή η διαφορά στις φιλοδοξίες είναι πιο εμφανής.

Ο Μεσογειακός Διάλογος ήταν πραγματικά ένα πνευματικό τέκνο του NATO που αναδύθηκε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Ωστόσο, η αντίληψη του NATO ως όργανο των ΗΠΑ και ο πόλεμος στο Ιράκ επιδείνωσαν την αρνητική εικόνα της οργάνωσης και έβλαψαν την πρωτοβουλία, καθώς υπήρχε έλλειψη ενθουσιασμού από τους εταίρους του Νότου που έκανε τη συνεργασία μονόπλευρη, από το Βορρά προς το Νότο μόνο και όχι διαδραστική. Η Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης ήταν από την αρχή πολύ λιγότερο φιλόδοξη, αλλά και πάλι μια χρήσιμη άσκηση. Οι μελλοντικές ενέργειες θα πρέπει να περιλαμβάνουν τη γεωγραφική επέκταση του Μεσογειακού Διαλόγου έτσι ώστε να καταστεί πιο πολυμερής, συμπεριλαμβανομένων, για παράδειγμα, του Λίβανου και της Συρίας.

Δεν αποτελεί έκπληξη πως υπήρξε μια έντονη συζήτηση σχετικά με την ισραηλινο-παλαιστινιακή σύγκρουση. Υπήρχε κάποια ελπίδα ότι η αλλαγή της διοίκησης στην Ουάσινγκτον, ενδέχεται να οδηγήσει σε μια νέα προοπτική, μια πορεία προς τη λύση. Προβλήθηκε το επιχείρημα ότι οι ίδιοι οι φορείς χρειάζεται να οικοδομήσουν μια μακροχρόνια λύση της σύγκρουσης και μια ειρηνευτική συμφωνία δεν μπορεί να επιβληθεί από το εξωτερικό. Ωστόσο, παράγοντες που στέκονται εμπόδια είναι η ανισορροπία μεταξύ των δύο φορέων και η κατάσταση στο εσωτερικό του παλαιστινιακού στρατοπέδου, που κάνουν την υλοποίηση της λύσης των δύο κρατών να φαίνεται παρωχημένη. Κλείνει το παράθυρο της ευκαιρίας για πάντα; Ή εξακολουθεί να υπάρχει ένα παράθυρο ευκαιρίας για τη λύση των δύο κρατών; Έχει επισημανθεί ότι οποιαδήποτε άλλη λύση εκτός από τη λύση των δύο κρατών δεν πρόκειται να είναι λειτουργική. Υπάρχουν πολλές δυσκολίες για την υλοποίησή της και έχουν χαθεί πολλές ευκαιρίες τα τελευταία δεκαέξι χρόνια, αλλά η λύση των δύο κρατών είναι το μέλλον και είναι εφικτό.

Παρατηρήθηκε ότι ο πρόεδρος Ομπάμα θα πρέπει να ενεργήσει κατά τον πρώτο χρόνο της προεδρίας του, έτσι ώστε να μην εφαρμόσει τη συμφωνία, αλλά τουλάχιστον να καθορίσει και να επιτύχει τη συμφωνία από την πλευρά των ίδιων των εταίρων έτσι ώστε να πραγματοποιηθεί η λύση δύο κρατών και να μην δράσει στο τέλος της προεδρίας του, όπως άλλοι πρόεδροι έκαναν στο παρελθόν. Προτάθηκε, επίσης, ότι οι πλευρές που συμμετέχουν θα πρέπει να συμμετάσχουν σε μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, σε μια προσπάθεια για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των εταίρων. Προκειμένου αυτό να επιτευχθεί, πρέπει να υπάρξει από την αρχή μια σαφής κατανόηση του τι είναι οι στόχοι και για τους Παλαιστινίους να γνωρίζουν ότι εάν τηρούν τους όρους και τους περιορισμούς, μία μη βίαιη προσέγγιση θα είναι εφικτή, αλλιώς δεν θα υπάρχουν λόγοι για να συμβιβαστούν, διότι χρειάζονται ορισμένες εγγυήσεις πρώτα. Η Χαμάς θα πρέπει να συμμετέχει, τουλάχιστον, μέσω της ενθάρρυνσης των τρίτων, αν και ορισμένοι εκτιμούν ότι η άμεση εμπλοκή θα πρέπει να είναι η προτιμώμενη μέθοδος. Ισραηλινές ανησυχίες για την ασφάλεια πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη, ιδίως αν τα σύνορα οριστούν κατά μήκος της γραμμής του 1967. Οι Ισραηλινοί ως εκ τούτου θα πρέπει επίσης να γνωρίζουν από την αρχή τι είδους μέτρα ασφαλείας θα υπάρχουν, ωστόσο, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των πραγματικών και των ψευδών ανησυχιών ασφαλείας.

Όσον αφορά την αραβική ειρηνευτική πρωτοβουλία, τα αραβικά κράτη πρέπει να αναγνωρίσουν ότι η πρωτοβουλία ήταν μια σημαντική αρχή, αλλά δεν είναι το τέλος της

ευθύνης τους. Τα Αραβικά έθνη πρέπει να δράσουν για να βοηθήσουν τους Παλαιστίνιους να αναπτύξουν θεσμούς που θα διατηρήσουν την κατάστασή τους και να αναγνωρίσει τη νομιμότητα του Ισραήλ, καθώς και να ασκήσουν πίεση στο Ισραήλ προκειμένου να αναθεωρήσει την πολιτική του. Επίτευξη δίκαιης λύσης στο πρόβλημα των Παλαιστινίων προσφύγων με την επιστροφή ή αποζημίωση. Αποδοχή του δικαιώματος για ένα παλαιστινιακό κράτος, στην παλαιστινιακή επικράτεια. Το επόμενο βήμα θα ήταν η αποχώρηση του Ισραήλ από όλα τα κατεχόμενα εδάφη μετά το 1967, στη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας με την Ανατολική Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του. Όλα τα κράτη της περιοχής, θα συνάψουν στη συνέχεια, μία συμφωνία ειρήνης με το Ισραήλ και θα θεσπίσουν μία κανονική σχέση με τη χώρα.

Το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα και οι επιπτώσεις του στην περιφερειακή και παγκόσμια ασφάλεια συζητήθηκε εκτενώς. Ποιες θα ήταν οι συνέπειες αν το Ιράν ανέπτυξε δημόσια πυρηνικά όπλα ή, κατά το ισραηλινό μοντέλο, όπλα στο υπόγειο των γειτόνων και του διεθνούς συστήματος γενικά - θα ακολουθήσουν οι άλλες χώρες το παράδειγμά του Ιράν; Υπήρχε σκεπτικισμός σχετικά με το επιχείρημα ορισμένων αμερικανικών και Ισραηλινών μελετητών βάσει των οποίων το Ιράν θα εφάρμοζε τα πυρηνικά όπλα και πιθανώς θα τα χρησιμοποιούσε εναντίον του Ισραήλ. Αυτό θα ήταν παράλογο και η ιρανική ηγεσία κατανοεί τις συνέπειες. Ωστόσο, υπάρχει ανησυχία εξαιτίας του παράγοντα της τύχης, καθώς και της ζημίας στο διεθνές καθεστώς μη εξάπλωσης, η οποία πάντως δεν χαιρεί άκρας υγείας τον τελευταίο καιρό. Αν μια χώρα αποχωρούσε από τη Συνθήκη περί της μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων και ξεκινούσε να αναπτύσσει πυρηνικά όπλα, το γεγονός αυτό θα αποτελούσε μοιραίο πλήγμα για όλο το σύστημα.

Η διοίκηση Ομπάμα περιμένει να δράσουν στο Ιράν τα αποτελέσματα των εκλογών. Έχουν γίνει εκτενείς συζητήσεις για το πώς να αντιμετωπίσουν και να ανταποκριθούν στο Ιράν και στο πυρηνικό του πρόγραμμα, αλλά σήμερα έχουν σταματήσει κάθε απόπειρα για να ξεκινήσει ο διάλογος. Τι θα συμβεί στο εγγύς μέλλον εξαρτάται από αυτό που θα πράξει το ιρανικό καθεστώς και ο Ομπάμα, ενώ δεν θέλει να αποξενωθεί η εκλογική περιφέρεια του Ιράν. Προβλήθηκε το επιχείρημα ότι η νέα πολιτική «Ομπάμα» των ΗΠΑ όσον αφορά τη Μέση Ανατολή έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: (1) Να κάνει κάτι σημαντικό από νωρίς και όχι ότι στο τέλος της θητείας του (2) προθυμία να προσελκύσει τους «κακούς» π.χ. το Ιράν (3) η αρχή ότι οι ΗΠΑ δεν μπορούν να δράσουν από μόνες τους (4) είναι μία πολιτική με γνώμονα το συμφέρον. Ο Ομπάμα είναι ο πρώτος Αμερικανός πρόεδρος που δήλωσε ότι ένα παλαιστινιακό κράτος βρίσκεται στο άμεσο ενδιαφέρον της Αμερικής (5) όλα τα προβλήματα στη Μέση Ανατολή είναι αλληλένδετα και αυτό διαφέρει πολύ από την προσέγγιση της κυβέρνησης Μπους.

Βασικό μήνυμα του Ομπάμα είναι ότι είμαστε πρόθυμοι να συνεργαστούμε μαζί σας, αλλά θα πρέπει να αναλάβετε τις ευθύνες σας και να βοηθήσετε τον εαυτό σας- να βοηθήσετε την Αμερική να τους βοηθήσει. Ο Ομπάμα παρουσιάζει τρεις μεγάλες προκλήσεις στην περιοχή. Έχει ενθαρρύνει τους τοπικούς φορείς να (α) σταματήσουν την μεμφιμοιρία, να σκεφτούν το συμφέρον τους και να ενεργήσουν αναλόγως (β) να σκέφτονται με βάση την ανταγωνιστικό σενάριο των γειτόνων. Αποδοχή και αντιμετώπιση της πρόκλησης της άλλης πλευράς. Τέλος (γ) στις υποκρισίες και στη χρησιμοποίηση της κοινής γνώμης ως

πρόσχημα για να μην κάνει αυτό που πρέπει να γίνει. Δυστυχώς, φαίνεται ότι, με εξαίρεση την Ιορδανία, η Μέση Ανατολή έχει ένα έλλειμμα ηγεσίας για να ανταποκριθεί στην πρόκληση Ομπάμα.

Η προηγούμενη πολιτική συγκράτησης του Μπους είχε πέντε στοιχεία: οικονομικές κυρώσεις, αποφυγή λήψεως οποιωνδήποτε εναλλακτικών από το σταθερό, καθώς και της στρατιωτικής επιλογής, την ενίσχυση των αμερικανικών εγγυήσεων για την ασφάλεια, τη διατήρηση μιας ισχυρής στρατιωτικής παρουσίας στον Κόλπο, και η εγρήγορση στο Ιράκ για να αποτραπεί το Ιράν από το να επωφεληθεί από την επικείμενη απόσυρση των αμερικανικών στρατευμάτων. Η πολιτική της διοίκησης του Ομπάμα συνδυάζει όλα τα παραπάνω στοιχεία συν τρία στοιχεία που αποτελούν μέρος της ευρύτερης προσέγγισης που έχει υιοθετήσει ο Ομπάμα. Αυτό είναι, πρώτον, η προσπάθεια για δέσμευση του ιρανικού καθεστώτος χωρίς να τεθεί υπό όρους η δέσμευση. Δεύτερον, οι ΗΠΑ πρέπει να προωθήσουν το ισραηλο-παλαιστινιακό ζήτημα, να ασχοληθούν από νωρίς με τη σύγκρουση, διότι είναι μέρος της ευρύτερης εικόνας συνεργασίας με τα αραβικά κράτη, μεταξύ άλλων, για τη σταθεροποίηση του Ιράκ. Τρίτον, να εξετάσει κατά πόσον υπάρχει πραγματική δυνατότητα αποστασιοποίησης της Συρίας από το Ιράν και να επιτευχθεί κάποιου είδους συμφωνία με τη Συρία και το Λίβανο, η οποία να συνδέεται με κάποιο οικονομικό πακέτο κινήτρων.

Όσον αφορά το ρόλο των ΜΚΟ, τονίστηκε ότι ζούμε σε καιρούς ριζικών αλλαγών και ότι υπήρξαν επαναστατικές εξελίξεις σε παγκόσμια κλίμακα, όπως η οικονομική κρίση και η παγκόσμια μεταβολή εξουσίας. Οι ΜΚΟ δεν χρειάζεται πλέον να αναλάβουν την ίδια επαναστατική δουλειά, όπως πριν από την αλλαγή καθεστώτος στην Ανατολική Ευρώπη, αλλά να φέρουν την επανάσταση στη σκέψη των ανθρώπων και να πραγματοποιήσουν μία πνευματική στροφή. Τα τελευταία χρόνια, η ΕΕ φαίνεται να έχει χάσει την πορεία της. Η οικονομική κρίση έχει προστεθεί σε αυτήν την γκρίζα εικόνα με την αποκάλυψη ότι δεν υπάρχει αληθινή αλληλεγγύη μεταξύ της παλιάς και της νέας Ευρώπης (κρίση του φυσικού αερίου, προγράμματα εξόδου από την οικονομική κρίση, κλπ. Δεν υπάρχει γενική συνταγή για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης. Η επικύρωση της Συνθήκης της Λισαβόνας, θα ενίσχυε το ηθικό της Ευρώπης, ενώ η οικονομική κρίση θα μπορούσε να οδηγήσει στην υιοθέτηση νέων ιδεών και στην επικαιροποίηση των οικονομικών μοντέλων. Οι ΜΚΟ έπρεπε να προσαρμοστούν στο νέο κόσμο, γιατί δεν υπάρχει τίποτε πιο θλιβερό από μια αδαή ΜΚΟ.

Στον αραβικό κόσμο δεν υπάρχει ακόμη πραγματική κατανόηση της έννοιας της κοινωνίας των πολιτών, η οποία ταυτίζεται συνήθως με την πολιτική αντιπολίτευση. Υπάρχουν τρεις τύποι ΜΚΟ στον αραβικό κόσμο σήμερα: πραγματικές ΜΚΟ που εργάζονται σκληρά και οι δραστηριότητες των οποίων παρακολουθούνται στενά από την αστυνομία. ΜΚΟ που ελέγχονται κατά βάση από τους ανθρώπους μέσα ή γύρω από την κυβέρνηση, αλλά χρηματοδοτούνται από την ΕΕ, τις ΗΠΑ και άλλους δωρητές, και οι λεγόμενες «κοκτέιλ πάρτι» ΜΚΟ που ήταν τόσο αποκομμένες από την πλειοψηφία του πληθυσμού σε αυτές τις χώρες που δεν είχαν πραγματική αντίκτυπο. Ένα από τα προβλήματα της κοινωνίας των πολιτών στον αραβικό κόσμο είναι η διαφθορά: ΜΚΟ ιδρύθηκαν και λειτουργούσαν μόνο ως μέσα για να λάβουν επιδοτήσεις και να οργανώνουν λαμπερές εκδηλώσεις σε ακριβά

ξενοδοχεία. Ένα ακόμη πρόβλημα της αραβικής κοινωνίας των πολιτών είναι η πρόσκαιρη φύση πολλών δραστηριοτήτων εξαιτίας της ασθενούς υποστήριξης.

Η Σερβία είναι ένα καλό παράδειγμα για τον τρόπο που μια ανεπτυγμένη κοινωνία των πολιτών μπορεί να ανατρέψει ένα εξουσιαστικό καθεστώς και τις δυσκολίες που έχει να αντιμετωπίσει την επαύριο (καθορισμός νέων στόχων, την επίτευξη των νέων αρμοδιοτήτων, κλπ). Πριν από την πτώση του Μιλόσεβιτς, η κοινωνία των πολιτών στη Σερβία αναπτυσσόταν ανεξάρτητα, με τη δημιουργία ενός παράλληλου προς τον κρατικό μηχανισμό συστήματος, αντιτιθέμενη στο καθεστώς και υποστηρίζοντας ένα ενιαίο, εύκολα αναγνωρίσιμα στόχο: την πολιτική αλλαγή. Στο πλαίσιο αυτό, μια δυναμική περιφερειακή συνεργασία αναπτύχθηκε η οποία σε πολλές περιπτώσεις, συγκέντρωσε πολιτικούς στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και άνοιξε το δρόμο για την ανάληψη πρωτοβουλιών σε άλλους τομείς, όπως η εκπαίδευση, ο πολιτισμός, κλπ. Σήμερα, η κοινωνία των πολιτών στη Σερβία εξακολουθεί να πολιτικοποιείται σε μεγάλο βαθμό. Η πολιτική δύναμη που έχει αποκτήσει δεν την καθιστά πρόθυμη για αλλαγή και προσαρμογή. Καθώς η χώρα οδηγείται στη φάση της εξομάλυνσης, η κοινωνία των πολιτών θα πρέπει επίσης να μεταμορφωθεί. Θα πρέπει να υπάρχουν περισσότερες διασυννοριακές συνεργασίες στον τομέα για τη διευκόλυνση της χρηματοδότησης των ΜΚΟ και η ΕΕ πρέπει να δώσει μεγαλύτερη προσοχή στο έργο και τις δυνατότητες τους.

Στην τελευταία συζήτηση, προβλήθηκε το επιχείρημα ότι υπάρχει μια νέα ατζέντα των θεμάτων που διαμορφώνουν τη νέα πραγματικότητα των διεθνών σχέσεων, όπως η αλλαγή του κλίματος, ασθένειες, όπως η γρίπη των χοίρων, διεθνική τρομοκρατία, πολιτική ριζοσπαστικοποίηση, κ.λπ. Αυτά τα νέα φαινόμενα δημιουργούν μία σφαίρα που δεν υφίσταται ανάμεσα στα κράτη, αλλά πέρα και πάνω από αυτά. Για την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να θεσπίσει νέους κανόνες και θεσμικά όργανα για να ρυθμίζουν όχι μόνο τη συμπεριφορά των κρατών, αλλά και την ίδια την παγκοσμιοποίηση. Οι αντιθέσεις που προκαλούνται από την πολυπολικότητα θα πρέπει να αντικατασταθεί από μια συλλογική ηγεσία και η κυριαρχία πρέπει να μοιράζεται προς όφελος του γενικότερου καλού. Με άλλα λόγια, οφείλουμε να δημιουργήσουμε ένα πρότυπο για ένα είδος παγκόσμιας διακυβέρνησης. Οι διαφορές, όμως, σε ζωτικά συμφέροντα και προτεραιότητες το καθιστούν φαίνεται μάλλον απίθανο.